

Bu toy ki, var çok qəliz məsələdir. Həm qəlizdir, həm maraqlı... Elimizin ən qədim adət-ənənəsidir. Əvvəlki formasından çox fərqlənə də, öz mahiyyətini heç vaxt itirmir. İki sevən qəlb birləşir, hər birinin həyatında yeni mərhəle başlanır. Lakin tarixin bütün dövrlerində gənclər və yaşlılar bir-birinin fikirləri ilə ayaqlaşmayıblar. Keçmiş adət-ənənələri saxlamaq istəyən nənə-babalarımız, daim gənclərin yeni "icadları" ilə rastlaşıblar. Toy adətləri da belədir. Müasirleşmək eşqinə müasirləşdik. Toylarımız da zamanla ayaqlaşdı. Hətta toyun ən vacib şəxslərindən sayılan, toyda gəlin, bəy qədər "hörməti" olan, sağış, soldış, toybəyi belə müasirliyin girdabında itib, batdı.

Bu toy ki var, çox qəliz məsələdir...

Keçmiş ənənələri itirən toylarımız gənclərin yeni "icadları" ilə "zənginləşib"

Aygün Əziz

Gəlin, bu dəfə uşaq vaxtı zövq alındığımız bu gün bize qəribə, bəzən də etiraf edək ki, gülməli gələn adətlərimizdən danışaq.

Məlumdur ki, toyun ilk mərhəlesi elçilikdir. Elçilik mərasimi ailə böyüklerinin, valideynlərin, aqsaaqqal, ağbirçeklərin xeyir-duası, razılığı ilə başa çatdırılır.

"QIZ ƏCƏR RAZIDIRSA, "ATAM BİLƏN MƏSLƏHƏTDİR" DEYƏR"

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, folklorşunas Əpoş Vəliyev deyir ki, bu gün elçilik mərasimi artıq öz mahiyyətini itirmək üzərdir. Müasir elçilik mərasimine xeyli əlavələr edilib, bayğılaşdırılıb: "Ailənin təməlinin düzgün qoyulması mərhəlesini təşkil edən elçilik adəti unudulduqca boşanmaların sayı da tədricən artır. Təcrübələr göstərir ki, ailə başçısı, aqsaaqqal, ağbirçek, valideynlərin razılığı, məsləhəti olmadan qurulan ailələr davamlı, uzun ömürlü, sağlam olmur, həmin ailələrdə problemlər çox olur. Adətlərimiz milli dəyərlərimizdir. Onlar unudulmamalı, yaşadılınğeləcək nəsilərə ötürülməlidir".

Folklorşunas deyir ki, müasir gənclər keçmiş elçilik adətlərini bəyənmirlər: "Elçilik mərasimi özü də bir neçə mərhələdən ibarətdir: "qızbəyənme", "qızgördür", "xəbərgöndərmə", "kiçik elçilik", "elçilik". Müasir dövrümüzde keçmişdəki elçiliyin belə uzun mərhələlərdən keçməsi gənclərdə bəzən təccüb, bəzənsə istehza doğurur. Amma dərindən araşdırıb düşündükdə, gelecek ailədə problemlərin olmasına, qohumların bir-birini yaxşı tanıması, gənclərin bir-birini başa düşməsi, yeni qurulan ailənin təməlinin sağlam olması, gələcəkdə dünyaya gələcək uşaqların düzgün təbiyləndirilməsi üçün bu mərhələlərin ne qədər vacib olduğu aydın olur. Oğlan atası aqsaaqqal, ağbirçek, tayfa böyüklerini, ən yaxın qohumlarını elçi getmək üçün dəvət edir. Birlikdə qız evinə yola düşürər. Qız evində onları qızın ata-anası, baba-nənəsi, əmi-dayısı, xala-bibi-si, ailənin yaxın qohumları qarşılayır. Bir az hal-əhval tutduqdan, gələcək qohumların bir-biri ilə tanışlığından sonra aqsaaqqallardan biri gelişirinin məqsədini açıqlayır. Bu zaman oğlan evinin söz sahibi

olan aqsaaqqal adətən "biz sizin qapınıza xeyir iş üçün gəlmisin, qapınızda həmisi xeyir işlər olsun, günləriniz həmisi şadyanalıqla keçsin. Əl bizdən etək sizdən, etəyiniz kəsin, əlimizi kəsmeyin. Qızınızı oğlumuza isteyirik" deyər. Qız evinin söz sahibi aqsaaqqal "qızın anasını çağırıq, görək qız razıdırımı?" deyə cavab verər. Qız anası qızı yaxınlaşaraq "atan səndən cavab gözləyir" xəberini verər. Qız eğer razıdırsa susar, ya da "atam bilən məsləhətdir" deyərək razı olduğunu işarə edər. Qızın anası xəber verər ki, "qız deyir ki, atam, böyüklerimiz bilən məsləhətdir" (Bu sözələr qızın valideyn, böyük sözündən çıxmamasının, tərbiyeli böyüdülməsinin göstəricisidir). Bundan sonra qız evinin söz sahibi "Allah xoşbəxt eləsin" deyə razı olduqlarını bildirər. Bəzi bölgələrdə olan adətə görə elçiliyin sonunda oğlan evinin aqsaaqqalı başındaki papağını üç dəfə öz başına və qızın başına qoyar. Bu hərəkət qızın onların namusu sayıldığı bəyan edər. Elçilik mərhəlesinin uğurla başa çatmasından sonra nişan mərasimi və toyə hazırlıq başlayar".

"AQSAAQQAL VƏ AĞBİRÇEKLƏR BÜTÜN PROSESLƏRDƏN UZAQLAŞDIRILIB"

Keçmiş adətlər deyəndə, nənə-babalarımızın fikrini öyrənmesək olmaz.

Masallı rayon sakini 85 yaşlı Ramiz Piriyev də indiki adətlərdən narazıdır. Ramiz babaya toy adəti deyəndə, ah çekir. Deyir ki, qızım, indiki gənclərə bizim dövrümüzdəki kimi toy görmedikləri üçün bəzən yazığım gelir: "Bizim dövrümüzdə oturuşmuş toy adətləri var idi. Hə-

kəs çalışırdı ki, mədəniyyətimizə, ənənələrimizə, adətlərimizə uyğun toy etsin. Mentalitet sözü onda heç leksikonumuzda yox idi. Toylarımız gözəlliyi və sadəliyi ilə seçilirdi. İzdavacalar dəbdəbədən uzaq, aqsaaqqal, ağbirçek xeyir-duaları ilə baş tuturdu. Amma indi tamam başqa mənzərenin şahidi olurq. Bütün proseslərdən aqsaaqqal ve ağbirçeklər uzaqlaşdırılıb. İndi əsas söz sahibi qız və oğländir, hər şeyə özləri qərar verir. Bəzən olur ki, valideynlər bele məsləhətəşmir. Sanki, öz həmyəşidəri ilə yarış qurublar. Kimin toyu kimdən yaxşı olacaq? Bir-birlərinin bəhsinə toyu müğənni çağırırlar, bal ayına min

manatlarla pul tökürlər, yeməklərən danışırıam. Hər şey maddiləşib. Toy adətlərimiz getdiyikə unudulur, mən buna təessüf edirəm".

"GƏLIN OĞLAN TOYUNDА İŞTIRAK ETMƏZDİ"

Xədicə nəne oğlanla qızın toydan önce tez-tez görüşməyinə qarşıdır: "Bizim zəmanəmizdə gəlin oğlan toyundən iştirak etməzdii. Qız ismətli şəkildə öz otagında gelecek qohumları ilə oturub səhbət edərdi. Oğlanla qız bir-birinin üzünü ele toy günü görürdü. Gəlini getirib, eve qoymalar. Sonra gecə yarısına qədər

həyətdə qurulan toy çadırında şadlıq edərdilər. İndi gəlinlər məclisin ortasında süzürərlər. Elə mən özüm də ərə o adətə getmişəm. Anamgil gəldi ki, qızım bəs səni filankəsin oğluna ərə veririk. Atamin sözündən çıxməq yox idi. O vaxtın ailələri də çox möhkəm təmel üzərində qurulurdu".

"TOYA QARA RƏNGDƏ DƏ PALTAR GEYİNMEZDİLƏR"

Qızxanım Quliyevanı narahat edən isə toyda gəlinin qohumlarının qara geyinməsidir: "Qız toyunda gəlin özü istədiyi formada və rəngdə paltar tikdirib geyine bilerdi. Bu geyimlər içərisində qırmızı rəngdə daha çox üstünlük verilirdi. Gök rəngdə isə yox. Cünki yaşı insanların dediyinə görə, gök rəngli paltar qarğış hesab olunurdu. "Səni görüm qara geyinib, göy örtəsen" kimi qarğış da var idi. Odur ki, başa gök rəngli yaylıq örtməzdilər. Qara rəngdə də paltar geyinməzdilər. Tekcə gəlin yox, eləcə də toyda gəlin digər iştirakçılar da qara geyinə bilməzdilər. Toy sahibi də belə geyinənlər olşayı narahat qaldı. İndi isə gəlinin anası, gəlinin rəfiqəsi də qara geyinir. Toylarda şabaş olardı. Toyda gedənlər mütləq şabaş verərdilər, həm gəlinin başına tökərdilər, həm də oynamayanlar. Çalğıclar isə toy üçün indiki kimi çox böyük məbləğ tələb etməzdilər".

TOYUN SAĞ VƏ SOL MƏLƏKLƏRİ...

Bu gün unudulan ən önemli adətlərdən biri də sağdış və soldışdır.

Folklorşunas Əpoş Vəliyev deyir ki, bu gün ehtiyac görüləməyən sağdış-soldışlar toyda maraqlı edən ən önemli adamlardan idti: "Xalqımızın qədim adət-ənənəsinə görə, oğlan və qız evlərindəki toy meclislərdə canla-başa iştirak edərək, toyun şəhər və intizamlı keçməsi üçün çalışın, ayrı-ayrılıqda şəhərələrə həm gəlinin, həm bayın sağ və sol tərəflərində əyləşən şəxslərə sağdış və soldış deyilirdi. Sağdış evli, soldış subay olardı. Onlar toy başlaşyandıqdan toy qurtarana qədər, bəy hamamı zamanı, toy çadırında, gəlin gərdi zamanı da-

vamlı olaraq bəyin yanında olurlar. Eyni də gəlinin iki yaxın rəfiqəsi onun sağdış və soldış kimi toyun başlamasından sonuna kimi yanında olur. Sağdış sağ tərəfdə dayanar, soldış isə sol tərəfdə. Sağdış bəyin yoldaşları arasından seçiləbilər. Sağdış tərəfdən və ona evlilik, ailənin özüllərini bərədə məlumatlar veren adamdır. Ona görə də, əsasən, evli dostlar arasından seçilər ki, müəyyən təcrübəsi olsun. Xüsusiylə gənc yaşda evlənən bəy üçün sağdış ən böyük köməkcidir. Diş sözü Kitabi Dədə Qorquddan da işlənir və çöl, bayır, yan mənələrini verir. Orada İc Oğuz və Dış Oğuz adlarına rast gəlinir. Belə bir mülahizə də var ki, sağdış və soldış insanın sağ və sol cihinində əyləşmiş iki gözəğərən-məz qoruyucu məleyin canlı tecəssümüdürlər. Həm gəlinin, həm də bəyin sağdış və soldışın əsas işi bəy və gəlini qorumaq, onun "oğurlanma"nın qarşısını almaqdan ibarətdir. Onlar çəkdikləri təmənnəsiz zəhmətin müqabilində heç bir qarşılıq gözləmirlər. Buna baxmayaqaraq, toydan sonra oğlan və qız evləri onlara xələt verməklə öz razılıq və minnətdarlığını bildirir".

Toyda bir çox adət-ənənələr dəyişsə də, yerini başqası ilə əvəzləsə də, bu mərasimin əsas qəhremanları her zaman gəlinlə bəy olur. Arzu edərdik ki, ənənələr dəyişsə də, sevgilər əbədi qalsın. Təki həmisi toy olsun...

